

ZONDER VRAGEN

TE STELLEN DE OORLOG DOOR

EMMY PEGTOL-WORMS (1938) | DOOR LIAN VAN DOORN

Sierlijk tilt mijn moeder me op en zet me op de stoel voor het raam. Ik klauter op de brede armleuning, zodat ik uit het raam kan kijken. 'Emmy, ik ga even naar de melkboer, een paar huizen verderop. Blijf jij op deze stoel zitten tot ik terug ben?' De deur slaat dicht en mijn moeder loopt de trap af. Ik tuur de lange straat in. Er komt een vrachtwagen aangereden. Hij stopt op de hoek, precies tegenover ons huis. De flappen aan de achterkant van de wagen gaan omhoog, soldaten stappen uit en marcheren naar het hoekhuis. Ze bellen aan en stormen het huis in. Al snel komen ze terug met een familie. Met flink wat geweld worden ze de vrachtwagen ingeduwd. Ik kijk de vrachtwagen na, totdat deze uit het zicht verdwijnt. Wat deed die vrachtwagen daar? Waarom werden die mensen meegenomen? Het is vast niet de bedoeling dat ik dit zou zien. Dat weet ik donders goed. Een paar minuten later hoor ik voetstappen in de gang. Het hoofd van mijn moeder verschijnt in de deuropening. 'Wat ben je lief blijven zitten, goed gedaan.' Ik glimlach.

Emmy Worms mocht dan slechts vier jaar oud zijn, de eerste herinnering aan de oorlog staat in haar geheugen gegrift. Samen met haar ouders woonde ze in Amsterdam, tweehoog in de Cilliersstraat. De eerste twee jaar van de oorlog hebben ze daar vertoefd, maar in 1942 vertrokken ze halsoverkop. Waarom weet Emmy niet meer.

Na één nacht bij familie in Amsterdam vertrokken ze alweer naar het volgende onderduikadres, een

kapper in Beekbergen. Het verblijf was van zeer korte duur, want ze werden bruto weggestuurd door de kapper. Emmy werd toen gescheiden van haar ouders. Zonder erover na te denken stapte Emmy samen met een man uit het verzet, meneer Lakmaker, de trein in. Deze meneer was van plan om naar zijn ouders in Amsterdam te gaan. Tijdens de treinreis was hij in tweestrijd; zou hij Emmy meenemen naar Amsterdam of afzetten in Gouda? Uiteindelijk besloot hij voor

het laatste te kiezen en daar heeft Emmy enorm veel geluk mee gehad. Meneer Lakmaker werd namelijk in Amsterdam opgewacht door de Duitsers. Hij heeft de oorlog niet overleefd. In Gouda werd Emmy goed verzorgd door de familie Van Norden. Dat ze daar snel weg moest, vond ze niet leuk.

Samen met mijn peetmoeder loop ik op straat. We gaan boodschappen doen. Het is rustig in de straat. Al kletsend lopen we naar de stad. Ineens komt er een soldaat op me afstevnen. 'Hoi meisje, mag ik jou een hand geven?' Ik kijk naar mijn peetmoeder en dan weer naar de soldaat. 'Je bent zo'n lief meisje.' Hij glimlacht. Voorzichtig geef ik hem een hand en praten we met elkaar. Dan trekt mijn peetmoeder me mee. 'We moeten verder', gebaart ze naar de soldaat. In haar ogen zie ik lichte paniek. Mocht ik hem geen hand geven? Zal ik nu weg moeten? Een paar uur later krijg ik gelijk. Ik word opgehaald door een onbekende man. Weer naar een ander adres.

De rest van de oorlog bracht Emmy door in Baarn. Op het eerste adres in Baarn werd al snel ontdekt dat haar ouders in de buurt ondergedoken zaten en het gezin werd herenigd. Een klein lichtpuntje voor Emmy. De rest van de oorlog, tweeënhalp jaar, hebben ze bij de familie Hibbel ondergedoken gezeten. Dit grote gezin met vier kinderen heeft met gevaar voor eigen leven Emmy en haar ouders van onderdak voorzien.

Meerdere keren kwamen de Duitsers tijdens een razzia het huis grondig doorzoeken en moest Emmy zich samen met haar ouders verstoppen. Ze stonden doodsangsten uit. Zouden de Duitsers hun vinden?

Ik huppel achter mijn ouders aan naar de keuken. Ze schuiven de tafel opzij, halen het kleed en het zeil weg waardoor het kleine gat in de grond zichtbaar wordt. Een voor een wurmen we ons erdoor. Ik zie geen hand voor ogen, de zaklamp geeft weinig licht. Ik ga zitten in een hoekje en houd me stil. De sneeuw bedekt het ventilatierooster, dat speciaal voor ons

gemaakt is. Mijn ouders ademen zachtjes. Ze zitten tegenover me. Het luik gaat dicht en ik hoor een van de andere kinderen roepen naar mijn moeder. 'Tante Pietie, tante Pietie.' Een paar seconden later maakt zijn stem plaats voor hard gehuil. Hij zal wel een pak slaag hebben gekregen. Hopelijk is hij nu vergeten dat wij hier zitten. Ik hoor een angstaanjagend hard gedreun. De Duitsers lopen door de keuken. Ik hoor ze praten. Zullen ze al onze kopjes en spulletjes hebben weggehaald, vraag ik me in stilte af. Mijn hart bonst in mijn keel. Zenuwachtig friemel ik aan mijn haar. Dan gaat plotseling het luik open. Een hand reikt naar ons. Het is mijn pleegmoeder.

In Baarn kregen Emmy en haar ouders een vals persoonsbewijs van het verzet. Vanaf toen heetten ze niet meer familie Worms, maar Van Baarle. Hierdoor kon Emmy op straat spelen met andere kinderen en reizen met de trein. Wel moest ze steeds alert zijn. Gedurende de oorlog wist Emmy niet precies wat er aan de hand was, maar ze had door dat dit niet normaal was. Ze observeerde. Alleen. In stilte.

Mijn ogen volgen de bewegingen van mijn pleegvader. Hij loopt naar het konijnenhok en opent de deurtjes. Voorzichtig pakt hij het bakje met konijnenvoer, haalt zijn hand erdoorheen en brengt het naar zijn mond. Verbaasd blijf ik naar hem kijken. Waarom eet hij dat?

De eetlust van Emmy was tijdens - en ook na - de oorlog erg slecht. Met moeite ging er een hap door haar keel en ze was dan ook graatmager. Doorgaans moest ze in haar eentje op haar kamer eten. Anders vertikten ook de vier kinderen van haar peetouders om te eten. Bedroefd zat ze dan boven in haar eten te roeren.

Emmy wilde niet dat haar ouders van streek raakten. Moeder begon te huilen, elke keer als Emmy haar iets vroeg. Daarom deed ze dat uiteindelijk niet meer, en hield ze veel - ook heftige - ervaringen voor zichzelf. Op deze manier probeerde Emmy, als jong meisje, haar ouders in bescherming te nemen.

We staan met zijn allen in de keuken. Mijn moeder wast de borden, kopjes en het bestek af. Ineens gaat de deurbel. Mijn vader staat op en loopt naar de deur. Al snel komt hij terug, buigt zich naar mijn moeder en fluistert. Ik observeer mijn vaders gebaren en kijk naar mijn moeder. Haar gelaat verstrakt en tranen rollen aan beide kanten van haar gezicht naar beneden. Ze brengt de theedoek naar haar gezicht en blijft al snikkend zo staan. Waarom huilt ze? Ik begin te beseffen dat er iets met mijn familie in Haarlem gebeurd moet zijn. Even later hoor ik van mijn ouders, dat de familie is opgepakt.

Op Bevrijdingsdag gingen Emmy en haar ouders naar het centrum van Baarn. Het was ontzettend

druk en er werd feest gevierd. De vreugde was van zeer korte duur. De periode die volgde was er één van bittere armoede en zwakke hulpverlening. Ze kregen een huis van een oud-NSB'er toegewezen, maar daar stonden bijna geen meubels in. Al het speelgoed werd voor Emmy's neus weggehaald. 'Dit is jongensspeelgoed, daar mag je niet mee spelen', was de reden.

Al die tijd werd er geen woord gerept over de oorlog. Haar ouders wilden er liever niet over praten, omdat ze Emmy in bescherming wilden nemen. Omgekeerd dacht Emmy precies hetzelfde.

Er gingen jaren overheen voordat Emmy zich weer thuis voelde. Twaalf jaar na het einde van de oorlog, op haar twintigste, trouwde ze. Bij haar man - hij is inmiddels overleden - kon ze eindelijk haar hart luchten.

